

Lærkefalkereder i el-master. En skæbnefortælling fra Sundeved.

Af Jesper Tofft & Klaus Dichmann

En dag sidst i juli 2005 kom en af os (JT) lidt tilfældigt til at kigge på en falk som sad i en elmast et sted på Sundeved. Det plejer jo at være tårnfalke, som sidder her, og som ofte yngler i de redekasser, som er hængt op på en del af elmasterne.

Men denne fugl virkede noget mærk og mere korthalet. Ved at hæve kikkerten fik JT bekræftet sin anelse - det *var* en lærkefalk. Og ved at flytte kikkertfeltet en smule kom der sørme en hel redefuld dunede falkeunger til syne - siddende i en gammel kragerede i masten et par meter fra den gamle fugl!

Dermed er det for første gang konstateret i Danmark, at lærkefalken yngler i elmaster! Det er dog et ret almindeligt fænomen flere steder i Tyskland, Frankrig og Holland, så det var vel ikke en egentlig overraskelse. På den måde var det ventet, at denne meget sjældne ynglefugl også her i landet måtte kunne finde på at yngle i elmaster. Men hvem tænker på det, og hvem kigger specielt efter når man ser en forladt kragerede i en elmast?

Men det gør vi nu!

Og spændende og interessant var det jo. To dage efter sit fund sad JT med teleskopet et stykke fra masten og fulgte med i hvad der skete ved reden. Dette at reden lå helt åbent, gav jo hidtil ukendte muligheder for at se hvad der foregik hos falkefamilien. Da der i forvejen var en del trafik i nærheden, reagerede falkefamilien ikke

særligt på vores tilstedeværelse, ja den ignorerede nærmest mennesker hvis bare vi blev omkring 50-100 m fra elmasten.

Den voksne fugl som konstant var hos eller inden for synsvidde af de 3 unger i reden, var uden tvivl hunnen. Hos lærkefalken er arbejdsfordelingen meget skarp mellem de to køn. Hunnen er altid i redens nærhed, og passer og forsvarede ungerne. Hun fanger lidt insekter i den umiddelbare nærhed, mens hannen jager flere km væk fra reden, og især fanger småfugle, som den bringer til hunnen. Denne får gerne byttet overleveret fra hannen i luften, og fodrer herefter ungerne med byttet. Men hun skal jo også selv have noget føde ind i mellem, og det sørger hannen også for.

Kun visse mastetyper er egnede

I de følgende dage fandt JT hurtigt ud af, at ikke alle elmaster egner sig til kragereder. Men i de mastetyper der gør, finder man ofte flere kragereder i nærtliggende master. JT fulgte derpå den mastelinie hvor første rede blev fundet, og ca. 6 km herfra i nordlig retning blev der fundet endnu en rede med lærkefalkeunger, dvs. også på Sundeved. Efter et par tips fra vores side fandt Per Bomholt fra Kolding en uges tid efter en rede med 3 flyvefærdige unger et sted i Christiansfeld Kommune. Vi fandt altså i alt 3 kuld lærkefalke i mastelinien fra Sønderborg til Kolding Fjord. Flere efterfølgende gennemsøgninger viste ikke flere kuld i denne masterække, dog kan enkelte par uden ynglesucces være blevet overset.

De andre mastetyper i det østlige Sønderjylland kan kragerne ikke bygge rede i (redematerialet kan ikke sidde fast), men længere vestpå ses igen forskellige mastetyper, hvis konstruktion giver ravne og krager mulighed for at bygge reder. Men tilsyneladende ligger områder vest for israndslinien (højderyggen) udenfor lærkefalkenes udbredelsesområde.

Skæbne I

Men nu tilbage til den først fundne rede med hunnen og de 3 unger. - Om morgenen d. 31. juli blev der iagttaget i 1½ time uden at hannen kom og fodrede, og i løbet af de næste 14 dage blev der i alt obset ca. 20 timer ved reden uden at hannen blev set - endsige tegn på dens eksistens. Vi må derfor gå ud fra at hannen er omkommet. Den kom ikke med noget føde overhovedet, selvom hunnen konstant holdt udvig, og ungerne tiggede efter mad. Resultatet blev, at der ugen efter (6. august) kun var én unge tilbage. Der har formentlig ikke været føde nok, når hunnen

Lærkefalkehun med tiggende unge ved rede i elmast 3. august 2005.

Foto: KD

kun kunne skaffe insekter (primært guldsmede) i redens nærhed. Dertil kom det voldsomme regnvejr d. 5. august, hvor det regnede uafbrudt i 12 timer på egnen. Dette langvarige regnvejr kan nemt tænkes at have været udslagsgivende for, at 2 af de 3 i forvejen underernærede unger desværre døde. Men hunnen klarede altså at fodre den sidste unge op, og den forlod reden d. 13. august. Herefter holdt den til i trægrupper i nærheden, og blev sidst set sammen med hunnen i en elmast et stykke fra redemasten d. 28. august.

KD fotograferede i hele denne periode reden og livet omkring den. Idet selve redemasten stod i åbent terræn, kun omgivet af kornmarker og nogle nærliggende veje, var der ikke meget skjul at finde til at observere og fotografere fra. Her var bilen som skjul en god løsning som fungerede perfekt, idet falkene overhovedet ikke tog notits af KD's tilstedeværelse.

Det meste af dagen sad hunnen og spejdede ud over terrænet fra højspændingsmastens ene udlægger, ca. 15 meter fra reden, men havde derudover 2 andre siddepladser som var hendes favoritter. Et på en gren i et udgået træ i et læhegn ca. 150 meter fra redemasten, og en på en højspændingsmast, omkring 300 meter fra reden.

En lille sjov detalje. Under vores observationer af reden oplevede vi ofte, at især ringduer satte sig på masten eller på de strømførende kabler i umiddelbart nærhed af reden, uden at hunnen gjorde tegn til at ville jage dem væk. Hunnen har her åbenbart vurderet, at ringduerne ikke udgjorde nogen potentiel fare for dens afkom.

Ind i mellem, når ungens tiggeri blev for hektisk, fløj hun ud over det åbne terræn og vente efter få øjeblikke tilbage med et insekt i fangerne eller næbet. Byttet var som regel en guldsmed, og faktisk blev hun ikke set komme med anden form for bytte i de godt 20 timer i alt vi observerede på stedet.

I august måned når himlen er hel eller delvis skyfri kan temperaturen være meget omskiftelig med især meget lave temperaturer i natte- og morgentimerne. Sådanne kolde morgener oplevede vi flere af i den 14 dages periode hvor vi observerede på reden. Temperaturfaldet gjorde ofte, at hele området lå indhyllet i en tæt dis som resulterede i, at hunnen ofte måtte vente i timevis tålmodigt på, at solens første varme stråler langsomt opløste disen og fik insekterne på vingerne, før hun kunne starte på dagens jagt.

Jagtformen var meget fascinerende at se på. Som regel fløj hun fra masten i lige linie hen til et levende hegn langs med en af de nærliggende veje, hvor koncentrationen af

de store guldsmede, eksempelvis "stor blå mosaikguldsmed" (*Aeshna cyanea*), givetvis har været størst. Herefter kunne man til tider opleve en luftakrobatik fra falkens side med skarpe drej og lodrette dyk, som selv ville kunne få en ung kåd vandrefalk til at blegne.

Jagten tog ofte kun få sekunder, hvorefter hun fløj hjem til ungen med byttet. Af og til steg hun dog også højt til vejrs på himmelen og fortærede byttet selv.

Skæbne II

Forløbet i den anden elmast 6 km der fra var også ret dramatisk. Reden blev opdaget d. 30. juli, hvor hannen lige før mørkningen kl. 21.15 kom med "natmaden" til hun og unger. D. 7. august var reden pludselig tom, og der sås ingen unger på elmastene eller i træer i nærheden, men forældrefuglene - især hannen - var slede energisk, da vi nærmede os masten. Lige forinden havde den afleveret en lille fugl til hunnen, som nu fløj rundt med byttet i klørne. Efter halvanden time havde vi stadig ikke set noget til ungerne, og tænkte at de nok var gået tabt. Til sidst gik vi hen under selve redemasten. Og minsandten om der ikke her i kornet nedenfor denne sad en flyvefærdig falkeunge og baskede med vingerne. Den kunne tilsyneladende ikke lette nede fra kornet. Vi hjalp den op på masten, ved at række en pind hen til den som den straks kravlede op på. Nu var den da i 2 m højde i sikkerhed for ræven, og de gamle kunne se den. Men straks efter lettede den fra masten, og fløj over i et buskads, hvor den landede på en klumret facon. Lidt efter opdagede vi en søsken på jorden - også flyvefærdig, men desværre død. Dødsårsagen kunne ikke umiddelbart fastslås; men måske havde det voldsomme vejr et par dage før også her gjort sig gældende, (se ovenfor). Dette kunne også være årsagen til at ungerne var landet på jorden lige under reden, i stedet for at sætte sig på selve masten eller i træer, da de forlod

*Den døde Lærkefalkeunge under masten
7. august 2005. Foto: KD*

Redehabitat: stålmaster i kornmarker

Ved alle 3 reder i elmastene var det i øvrigt karakteristisk, at de var placeret i kornmarker i stærkt intensivt drevne landbrugsområder. Ikke skyggen af en "god"

reden. Men parret og den enlige overlevende unge klarede sig fint og blev set i området frem til begyndelsen af september. I reden ved Christiansfeld var der i øvrigt ingen problemer, og alle 3 unger var flyvefærdige omkring d. 8. august. I de følgende uger var de i fuldt vigør i området.

fuglelokalitet eller et andet område i nærheden, som man kunne forestille sig var et godt yngleområde for lærkefalken. Der er med andre ord tale om steder, som ingen fuglekigger normalt ville undersøge for evt. interessante fuglearter.

Og der er begrænset føde at finde i redernes umiddelbare nærhed. Men det er også karakteristisk, at hannen finder næsten alt byttet i særlige jagtmarker, som ligger flere km væk fra redeområdet.

Lærkefalken holder udkik fra et træ nær reden. Foto: KD

Sådanne redeplaceringer i elmaster ligger i sagens natur meget udsat for vind og vejr: bagende sol, kold blæst og regn. Men tilsyneladende kan fuglene normalt klare disse forhold, og faktisk har undersøgelser i Alsace i Frankrig vist, at reder i elmaster producerer flere flyvefærdige unger pr. kuld end traditionelt placerede reder i træer. Måske spiller det køligere klima i Danmark negativt ind her.

Udenlandske kilder nævner at lærkefalkene i stigende grad flytter fra skovene, og vælger yngleplads ude i det åbne land for at undgå hovedfjenden duehøgen (og hvor den store hornugle forekommer, også denne). Desuden kan måren ikke klatre op til en rede i en elmast.

Analyser af reder placeret i træer har vist, at falkene altid vælger en rede, typisk en brugt krage-, ravne- eller anden rovfuglerede, som er placeret så højt som muligt i området, og hvorfra den rugende hun kan se flere km ud i landskabet - i det mindste i en eller to retninger. Dette er åbenbart en betingelse for fuglene redevalg, og her

kommer elmasterne ind i billedet. Hunnen kan her altid se en mulig fjende nærme sig, ligesom den har styr på om hannen nærmer sig med føde.

Vi håber at denne historie har givet anledning til, at læserne til næste år husker at kigge op i elmasterne, hvis der er kragereder - eller sjældnere ravnereder. Er der reder at se, kan man altså i visse egne også være heldig at finde et lærkefalkepar.

Normalt beklager fugleelskere sig over de grimme elmaster i landskabet, som har mangen en storks død på samvittigheden, og det vides også med sikkerhed, at det af og til går ud over unge uerfarne havørne, som flyver mod de kraftige elledninger med døden til følge. Men paradoksalt nok kan elmasterne altså, som vi her har set, også fortælle gode fuglehistorier.

Lærkefalken på Als og Sundeved

Undersøgelser af lærkefalken som dansk ynglefugl siden 1998 i regi af DOF's projekt om truede og sjældne ynglefugle ("DATSY-projektet") har i øvrigt vist, at Als og Sundeved er det bedste område i hele landet for denne art. Siden 1998 er

der her fundet mellem 3 og 6 sikre par årligt, og dertil kan nok regnes nogle få oversete par. 2005 var et godt år i hele landet med 6 sikre par på Als/Sundeved. På landsplan i alt er der konstateret 15 sikre og 4-5 mulige par i 2005, hvilket er det største antal registreret i over 50 år. De øvrige par findes i Sydjylland, Langeland, Lolland-Falster, Sjælland og på Bornholm, altså alle i den sydlige halvdel af Danmark. - Det er tanken at de indsamlede ynglebiologiske oplysninger skal samles i en større artikel på et senere tidspunkt.

Jesper Tofft er DOF's artskoordinator for ynglende lærkefalk, og modtager med tak alle oplysninger om ynglende lærkefalke eller tegn på samme. Læs f.eks. mere om lærkefalken som ynglefugl på DOF's hjemmeside www.dof.dk under DATSY-Projektet. Kontakt gerne JT direkte: tlf. 74 698 07 40 eller e-mail: ravnhøj@12move.dk

Det er bl.a. master af denne type kragerne bygger rede i og dermed også giver mulighed for Lærkefalken. Foto: KD